

ХРЫСЦІЯНСКІЯ МАТЫВЫ Ё ТВОРЧАСЦІ РЫГОРА БАРАДУЛІНА

Чмарава Марына Іванаўна

дацэнт кафедры літаратуры і міжкультурных камунікацый
установы адукацыі «Магілёўскі дзяржаўны ўніверсітэт
імя А. А. Куляшова»;
кандыдат філалагічных навук, дацэнт
(г. Магілёў, Рэспубліка Беларусь)

Войценка Вераніка Сяргееўна

магістрант кафедры літаратуры і міжкультурных камунікацый
установы адукацыі «Магілёўскі дзяржаўны ўніверсітэт
імя А. А. Куляшова»
(г. Магілёў, Рэспубліка Беларусь)

*У артыкуле даследуюцца хрысціянскія матывы ё творчасці Рыгора
Барадуліна, сцвярджаецца, што хрысціянскасць з'яўляецца неад'емнай
часткай самасвядомасці і мастацкага светаўспрыняцця паэта.*

Духоўныя пошукі сучасных літаратураў вельмі часта звернуты да Усявышняга, да асэнсавання біблейскіх заповедзяў. Згодна з Бібліяй, вечнай кнігай, усю гісторыю чалавецтва суправаджае Бог. Напэўна, таму людзі імкнуцца спасцігнуць вялікую Божую тайну і вялікі сэнс. Людзі прыходзяць да Бога кожны па-свойму. “Барадулінскі зварот да біблейскіх высоў – матыў заканамерны, “выпакутаваны” ў ягонай творчасці. Гэта, з аднаго боку, – спроба выявіць светаадчуванне сучасніка, зірнуць на сённяшняе катаклізмы з усімі непрадказальнымі іх наступствамі як на адплату за гістарычную здраду, згодніцтва, вераадступніцтва” [3, с. 74]. У 90-я гг. XX ст. евангельская тэма становіцца галоўнай у паэзіі Р. Барадуліна. Лірычны герой знаходзіцца ў пошуках “боскай ісціны”. Трапляе на сімвалічную “паляну”, дзе пахне Лілія (паліа – сімвал духоўных выпрабаванняў чалавека). Жыццё на паляне праходзіць па сімвалічным календары: пражыць адзін дзень, што Бог даў, азначае – даведацца пра вечнасць, і разам з тым, не спакусіцца ёю. Р. Барадулін пачаў вымяраць сваю паэтычную перспектыву евангельскай “палянай”, тады, калі пераасэнсаваў глыбінныя магчымасці паэзіі як віду мастацтва. Ён злучыў свецкую паэзію з такімі рэлігійнымі жанрамі, як духоўная музыка і псалмы; увёў у вершы евангельскія вобразы, з дапамогай якіх узмацняў думку пра асаблівае беларускае нацыянальнае характару; некаторыя вершы падпарадкаваў логіцы рэлігійна-хрысціянскага канону; надаў сваёму хрысціянскаму светаўспрыманняму апакрыфічнасць [31, с. 104]. У тэкстах беларускага паэта ў аснове яго філасофіі ляжыць усходнеславянскае разуменне надземнага раю. Рай у славянскай народнай традыцыі паказаны краінай сонца і вечнай вясны. Рай у Р. Барадуліна – гэта не царства ценяў (у адрозненне ад філасофіі будыстаў-аскетаў). Жыццё ў склепе, дзе хаваюцца цені, непрыемна для лірычнага героя. Ён жыве ў раю не толькі сонечна, але і багата. Рай – як баляванне. Тут валадарыць сама “краіна паэзія”, што пафарбавала зямное застолле ў асацыятыўны залаціста-сіняваты колер. Барадулінскі анёл, хутчэй за ўсё, падобны на музыканта, які “іграннем на лютні” вяртае чалавеку рай. Барадулін-мастак уважлівы да каларых формаў вобразаў. Ва ўвасабленні хрысціянскай тэмы дамінуе сіні колер. Ён паказвае на залежнасць нацыянальна-беларускай ідэі ад Хрысціянска-біблейскіх правілаў. Сіні колер таксама каардынуе шлях у прасторы веруючага героя. Можна па-рознаму ісці да Бога: напрыклад, падняцца на вяршыню гары, каб наблізіцца да неба. А можна, каб даведацца Бога, пайсці па даліне. Гэтыя два варыянты шляху знаходзім у вершы “Сіні сон”, а дакладней – у двух кантрасных пейзажах: першы: “*Авечка душныя каралі / У гор на шорткай гарлавіне / У сне вятры перабралі / І сіні сон свіі / Сіні-сіні. / Нібы ружанец на Каране, / Ляжалі ў гор на гарлавіне / Авечка душныя каралі*”, другі пейзаж: “*Сон сіні снілі / Пастаралі, / Што заблудзіліся ў даліне, / І рэзкі сінія, / Што бралі / Разбег збялелы на вяршыні*” [10]. Параўноўваючы гэтыя краявіды, можна заўважыць, што яны адрозніваюцца сваёй геаграфіяй – горны масіў і раўнінны ландшафт. Дзве прасторы (які дзве рэлігіі – Іслам і Хрысціянства) перададзены праз сіні колер. Сінь першага пейзажу – рэлігійная і мастацкая пачуццёвасць Усходу. Такую сінь, якую забралі ў неба горы, цяжка назваць беларускай. Гэта могуць быць, напрыклад, індыйскія Гімалаі. Слушна адзначае Е. Ігнацюк, што “у падтэксце другога пейзажнага малюнка відаць вандроўніка-пілігрыма, які ідзе да Бога параўніна. Раўніна падобная на даліну. Герой верша “Сіні сон” утульней адчувае сябе ўдаліне, дзе “зблукалі пастаралі”. Барадулін атаясамлівае беларускі краявід з пастаральным біблейскім малюнкам. У падтэксце вершаў Р. Барадуліна, якія нават перанасычаныя інфармацыяй аб сінім колеры (“сіні сон”, “і толькі ашалелы вецер” і інш.) працывае адзін і той жа сюжэт: неба сышло з гары ракою на раўніну. Лірычны герой, як пастух Авель са Святога Пісання, пасе не толькі авечка, але і “сіні сон” вятроў. Неба таксама выступае ў ролі пастуха – пасе даліну” [31, с. 105]. Аднак у такім сюжэце валадарыць час “пагасцінаў”. Гэта азначае, што зямное быццё ў межах даліны (раўніны) з ідылічнымі пастухамі – часовае, імгненнае. Чалавек на зямлі толькі госьць. І ў яго, як і ў сімвалічнага героя вершы “Пагасціны”, адзін клопат: ці трэба спяшацца “дадому”, у асаблівае, калі зямнога “госця” прыцягвае грыбны бор: “*У гэтых я, / Нібы ў бары / З сыраежжамі, / Баравікамі. / Не спяшацца дамоў прывыкаю, / Вось вялікі дзень на двары*” [10]. Час “пагасцінаў” у сюжэце верша – час

зямнога жыцця лірычнага героя хрысціянна. Варта адзначыць, што ў творах Р. Барадуліна прысутнічаюць усе віды мастацкага часу, узаконенага паэзіяй: філасофскі – біяграфічны час паэта; сюжэтны – час жыцця вобраза ў творы; абстрактна-эмацыянальны – час непасяждоўны, адваротны [31, с. 106]. Р. Барадулін, акцэнтуючы ўвагу на хрысціянскай маралі – пошуках гарманізацыі душы чалавека праз вымярэнне яе чароўным небам. Духоўнаму небу Р. Барадуліна належыць яшчэ адзін сімвалічны колер – валоскавы. Паэт метафарычна атаясамлівае кветку васілёк з полымем сінявы. Блакітныя васількі пераносця на сябе ролю полымя. Наступалагічна змястоўнасць блакітна-васільковага колера прыхіляе: сінь сінтэтычна зліваецца з чырвоным колерам (полымя стварае асацыяцыю чырвонага колера). Васількі выконваюць ролю полымя (агно) з яго Хрысціянска-місіянерскай задачай: злучаць зямное і нябеснае. “Васількі-вугольчыкі”, як і агонь, прапаведуюць Бога на зямлі, узвышаючы нацыянальна-беларускую ідэю да неба. Узмацняе хрысціянскую думку ў вершы і крыжападобная метафара: “*На незабытную палю гаспаду / І ўбачыць васільковыя цвікі, / што ўкрыжавалі млявую лагоду. / Маіх азер вушацкіх васількі – / Відаць, блакітным рабця / Позірк Бога*” [8, с. 112]. Многія вершы паэта, паводле сваёй ідэйна-духоўнай задачы, вобразна-кампазіцыйным планам падобныя на абраз, іх можна аднесці да іканаграфічнай паэзіі, адрознай малюнкам, у якім злучыліся рэлігійная вера паэта і яго мастацка-фантазіянае мысленне. Зварот Барадуліна-паэта да евангельскіх тэмаў, вобразаў, сюжэтаў (тэма Божых суда – верш “Позірк”; сцэна прычашчэння ў царкве – “Я Царкву ў душы нашу”; матыў блашавення жыцця чалавека анёламі “Паклон”; тэма стварэння Бога на свету – верш “Бог спачатку неба стварыў”), вылучэнне біблейскіх імёнаў (Марыя “Дым”; Пётр – “Гэты звон”, Ной “Гэта, напэўна, планаваў і Ной”; Ян Хрысціцель – “Vita”), шанаванне хрысціянскіх святаў (Калядаў – “Каляды”, Вялікадня – “Багавейнае”, Хрышчэння – “Хрышчэнне”) – усё гэта злучыла паэзію беларускага майстра з іканаграфічным жанрам. У Евангеллі ад Матфея сказана: “Калі хто цябе ўдарыць па правай шыяц тваёй, падстаў яму і другую” (МЦ. 5: 39). У адным з вершаў Р. Барадуліна “... Я па чарзе зняволенай вадзе...” гэтае правіла гучыць так: “*Я па чарзе зняволенай вадзе / Па-хрысціянску падстаўляю шчокі. / Наводліў б’е струмень, / Пачаўшы скокі, / І ад яго халоднасці нідзе / Я не схаваяюся ні на зямлі, / Ні пад зямлёй*” [8, с. 136]. Лірычны герой “падстаўляе шчокі” вадзе, якая пераносіць на сябе грахі чалавека, прычым вада нясе адказнасць перад нябёсамі за зямное жыццё чалавека. “*За ўсіх, хто змоўкнуў, / Гаварыць вадзе*”, – сцвярджае паэт у тым жа вершы. У Евангеллі вада-вобраз ажыўляючага Божых блага-слаўлення, вобраз духоўнага ачышчэння ад граху, сімвал выпрабаванняў. Важна ўлічыць, што ў паэзіі Р. Барадуліна пераважае нябесны, блакітны колер – колер “боскасці, вечнасці. Аднак колер вады другі па значнасці – як колер азёрнай радзімы – Вушацкай зямлі (Віцебская вобласць). У адным інтэрв’ю паэт патлумачыў цягу да вады так: “Цяга да мора, вадзе у мяне прыродная. Па-першае, я нарадзіўся ў раёне, дзе возера. Па-другое, па гараскопу я рыба”. Вяртаючыся да асаблівага іканаграфічнага почырку Р. Барадуліна, варта вылучыць вобразы, якія выступаюць у якасці рэлігійных сімвалаў (“Свечка”, “Малітва”, “Ікона”) і з дапамогай якіх лірычны герой размаўляе з Богам. Вобраз крыжа – ці не з самых сэнсава-значных вобразаў сучаснай паэзіі. Трэба сказаць, барадулінскае атаясамліванне крыж = цень (Крыжы, як цені продкаў), крыж = шлях (“У кожнага свой шлях, // Свой крыж”), крыж = адраджэнне (“Беларусь на крыжы // Увакрасла ў пакутах за веру”) зусім невыпадковае. Згаданае атаясамліванне выяўляецца ў пэўным сімвалічным вобразе “Беларусі на крыжы”, Бацькаўшчыны на крыжавых шляхах гістарычнага бездарожжа (параўнаем пераемнасць згаданага традыцыйнага вобраза ў купалавых творах “Паязджане”, “Б’юць трывогу званы...”, “Суды”, “Забраны край” і інш.). Вобраз “Беларусі на крыжы” ў барадулінскай паэзіі ўзбагачаецца пэўнымі сімваламі на крыжавых шляхах (напрыклад, верш “Яблыня”). Таму, відаць, нездарма паэт звяртаецца да Бога: моліцца за шматпакутную Беларусь, просіць вярнуць дахаты з выгнання блудныя душы (то біблейская падсветка): “*І дагэтуль не разбярэся – / Скуль будзе вяртацца / Блудны сын / На сумны парог Беларусі?*” [3, с. 74]. Паэзія Барадуліна, хоць і накіраваная на выкарыстанне хрысціянскіх кананічных сюжэтаў, аднак не

пазбаўленая вольнай аўтарскай трактоўкі біблейскіх вобразаў. Пры гэтым Барадулін-мастак ішоў да раскрыцця вобраза Хрыста праз пошукі і выкарыстанне спецыяльных метафарычных вобразаў. Метафару, створаную Р. Барадуліным з дапамогай вобраза “крыжа” і выразную сваім графічным малюнкам, назавём “крыжападобнай метафарай” (тэрмін умоўны). Некаторыя сімвалы (у вершах “Парасон”, “Беларусь на крыжы”, “Заходзіць лета” і інш.) нібы пераносяць на сябе Хрыстову ролю – распяцця. Напрыклад, у вершы “Старыя” адчуванне канечнасці людзям і парасонам ёсць, па сутнасці, адмаўленне смерці. Тут вобразы, што прачытваюцца як укрыжаваныя на крыжы, суаднесеныя з хрысціянскай тэмай “Уваскресення”. Вось яшчэ прыклад крыжападобнай метафары, дзе “чырвоное лета” нібы пакладзена на шэры крыж, створаны з “туману” і “галін перасохлых”: *“Туман наклаў сырое вета / На вецця перасохлы ўзмах, / І кроў зарэзанага лета / Распырскаў шарахлівы мак”* [8, с. 17]. Важна адзначыць, што менавіта з такіх вобразаў, якія графічна нагадваюць крыжыкі, можа быць спланаваны узорысты арнамент на полі іконы, мажлівай нашым універсальным мастаком: на ўзоры – радасна-святочнае чаргаванне пазалочаных крыжыкаў і жоўта-белых формаў кветкі – лілеі. Крыж – увасабленне абсалютнай Божай Любові.

Паэтыка вершатворчасці Р. Барадуліна грунтуецца на вяртанні ва ўлонне роднага слова, усведамленні духу мовы. У сучаснай беларускай паэзіі менавіта з яго імем звязана ўяўленне пра паэзію складанай метафарычнасці. Многія метафарычныя вобразы паэта маюць міфалагічны падтэкст. Гэта абумоўлена ўзнаўленнем самабытнай продкавай веры, матывамі рэлігійнага і патрыятычнага.

Спіс выкарыстанай літаратуры

1. Астрада, А. Э. Рыгор Барадулін і сучасная беларуская лірыка: вучэб.-метад. дапам. / А. Э. Астрада. – Гродна : ГрДУ, 2001. – 121 с.
2. Барадулін, Р. Евангелле ад Мамы / Р. Барадулін. – Мінск : Маст. літ., 1995. – 462 с.
3. Барадулін, Р. Родныя вобразы [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <http://rv-blr.com/verse/show/all /432>.– Дата доступу: 05.02.2022.
4. Игнатюк, Е. А. Поэзия Рыгора Бородулина в системе христианских ценностей / Е. А. Игнатюк // Государство, религия, церковь в России и за рубежом. – 2010 – № 1. – С. 103 – 117 [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/poeziya-rygora-borodulina-v-sisteme-hristianskih-tsennostey/viewer>. – Дата доступу: 02.02.2022
5. Чараўнік роднага слова [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <http://vlib.by/index.php/ru/zvuchit-orkestra-pesn-proekt/90-godovie-banneri-category/baradulin-2015/1479-boga-i-mamu-dushy-nashu-dukho-naya-paeziya-rygora-baradulina>.– Дата доступу: 04.02.2022.